

KiVa programmi III kooliastme ennetustundide kasutajakogemuse küsitlus 2021

Kristiina Treial, SA Kiusamisvaba Kool

SISSEJUHATUS

KiVa programmi ennetustunnid on alates 2020 sügisest kättesaadavad ka Eesti koolide III kooliastme klassidele. Tegemist on KiVa programmi kõige värskema osaga nii arendajamaal Soomes kui ka Eestis. Koolid saavad kasutada KiVa-tundide metoodikat, e-õppemäng on veel kohandamisel.

Metoodika edukaks rakendamiseks on vaja, et käsitletavat teemat ja metoodiline ülesehitus oleks õpilastele huvitav ja asjakohane ning õpetajatele lihtsalt kasutatav. Kolmandas kooliastmes võib olla aga sellega seoses mitmeid väljakutseid alates õpilaste juba kujunenud suhetest ja hoiakutest kuni õpetajate kompetentsi piisavuseni. Kolmanda kooliastme klassijuhatajad on sageli spetsiifilisema ettevalmistusega aineõpetajad ning KiVa tundides käsitletavat teemat on kodusemad pigem inimeseõpetuse õpetajatele. Metoodika tõhusa ja jätkusuutliku kasutamise jaoks on vaja kaardistada juba kogunenud kasutajakogemused ning sellest lähtuvalt kavandada õpetajatele toetusvõimalusi.

Küsitluse eesmärgiks on kirjeldada KiVa programmi III kooliastme ennetustunde teinud õpetajate kogemusi metoodika kasutamisest ning nende hinnanguid kiusamise ennetamisele ja KiVa teemade vajalikkusele.

METOODIKA

2021 veebruaris viidi läbi elektrooniline küsitlus Google Forms keskkonnas. Vorm oli saadaval nii eesti kui vene keeles. Küsitlusvorm sisaldas küsimusi õpetaja tausta kohta (mitmendas klassis KiVa tunde teeb, kas on varasem kokkupuude KiVa tundidega), hinnanguid kui oluliseks õpetaja peab kiusamise süstemaatilist ennetamist III kooliastmes ja kui vajalikuks hindab KiVa programmis pakutud teemasid (hinnangud 5-pallisel Likert skaalal). Õpetajatel paluti ka märkida milliseid teemasid metoodikas kirjeldatutest nad on juba jõudnud klassiga käsitleda, millistel aegadel nad KiVa tunde teevad ja kui rahul nad sellise ajakorraldusega on. Lisaks paluti avatud küsimustes kirjeldada õpetajate tähelepanekuid selle kohta, milline on olnud õpilaste osalus ja vastuvõtt, milliseid positiivseid kogemusi ning takistusi ja väljakutseid nad on KiVa-tundides kogenud. Paluti arvata ka seda, mis aitaks neil KiVa metoodikat paremini ära kasutada.

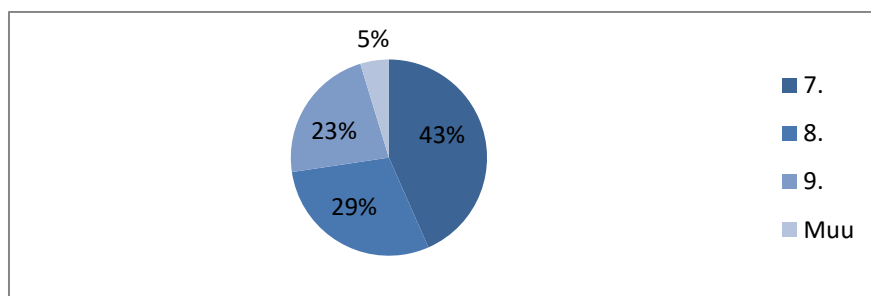
Küsitluse vastamise kutset levitati kõigi KiVa III kooliastme metoodikat kasutavate koolide KiVa tiimide kaudu tunde tegevate õpetajateni. Vastamine oli vabatahtlik, vastuseid koguti anonüümselt ning käsitletakse konfidentsiaalsuspõhimõttest lähtuvalt.

Saadud tulemustele rakendati kirjeldavat analüüsi, gruppe võrreldi mitteparameetriliste testidega ning seoseid hinnati Spearman'i korrelatsioonanalüüsiga. Avatud vastustele rakendati kvantifitseerivat sisuanalüüsi, mille käigus moodustati tähenduslike sõnade ja lauseosade baasil koodid, mis omakorda grupeerusid kategooriatesse. Tulemused on esitatud kategooriate kaupa, nende sisu on avatud koodide kokkuvõtete abil.

TULEMUSED

Küsitlusele vastas 106 õpetajat 43 koolist, sh 23 õpetajat 9st vene õppekeeleka koolist. Neist 43% oli 7. kl, 29% 8. ja 23% 9. kl õpetajad. Vastas ka 3 liitklassi, üks 6. klassi ja üks HEV klassi õpetaja (joonis 1). Valim oli oodatust väiksem, kuid kuna küsitlusperioodi jäid ärevad ajad seoses õpilaste distantsõppele minekuga, otsustati küsitlusaega valimi suurendamiseks mitte pikendada.

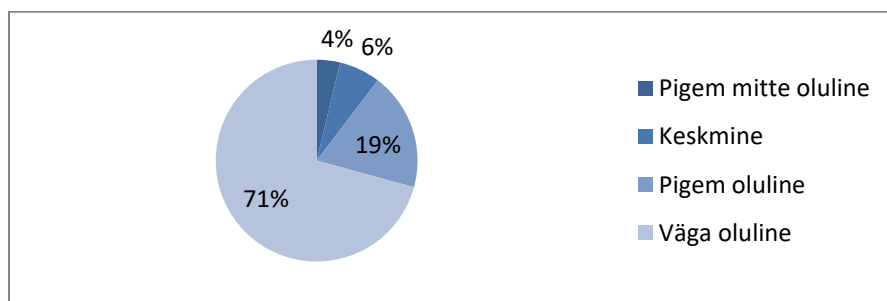
Rohkem kui pooled (53%) vastanutest ei olnud KiVa tunde varem teinud, 41% oli teinud II kooliastmes, 3% ka esimeses ja 11% juba ka III. See tähendab, et poolte õpetajate jaoks oli III kooliastme metoodika esimene kokkupuude KiVa-tundidega ning varasema kogemuse puudumine võib olla nende jaoks väljakutse.

Joonis 1. Vastanud õpetajate jaotus õpetatavate klasside kaupa

Õpetajate hinnangud kiusamise ennetamise olulisusele ja KiVa teemade vajalikkusele III kooliastmes

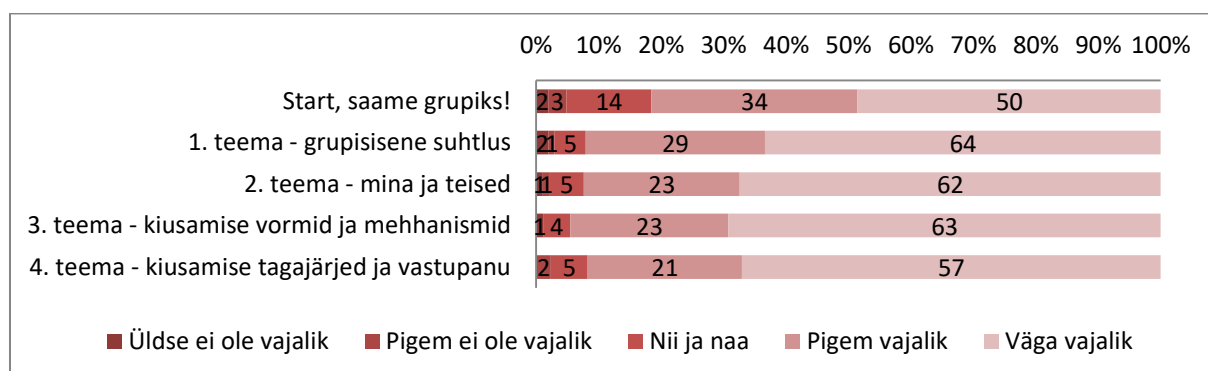
Kokku 90% õpetajatest leidis, et sihipärane kiusamise ennetamine on III kooliastmes pigem oluline või väga oluline (joonis 2). Neli pidas seda pigem mitteoluliseks.

Joonis 2. Õpetajate hinnangud sihipärase ennetustöö olulisusele kiusamise vähendamiseks III kooliastmes.

KiVa tundides käsitletavaid teemasid hinnati kõrgelt – kõiki teemasid peeti kas väga või pigem vajalikeks (joonis 3). Vajalikkuses kahtlejad oli enim esimeses Start teemas (19). Avatud vastustes toodi selgituseks, et Start teema ei pruugi olla asjakohane või on liiga

mahukas, kui klass on juba mitu aastat koos olnud ja tuntakse üksteist hästi. Küll aga ei tohiks programmi koostajate hinnangul seda osa alahinnata ja vahele jätta, kuna selle sisu on disainitud looma ja toetama avatud ja turvalist suhtlemist, mis järgnevate teemade õnnestumiseks on hädavajalik.

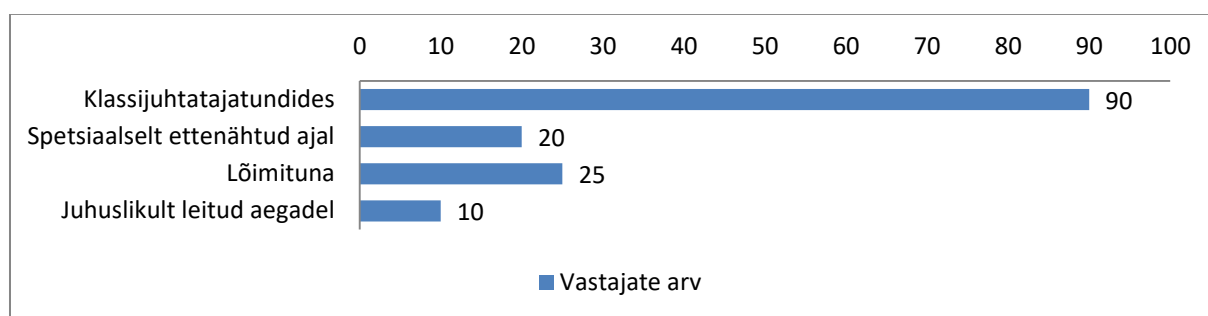

Joonis 3. Õpetajate hinnangud KiVa teemade vajalikkusele III kooliastme õpilaste jaoks.

Ilmnes tugev positiivne seos kiusamise ennetamise olulisuse ja KiVa teemade vajalikkuse hinnangutes - õpetajad, kes pidasid III kooliastmes sihipärast ennetustööd olulisemaks, pidasid ka KiVa teemasid õpilastele vajalikumaks (Spearmani korrelatsioon $r=0,43$, $p<0,001$).

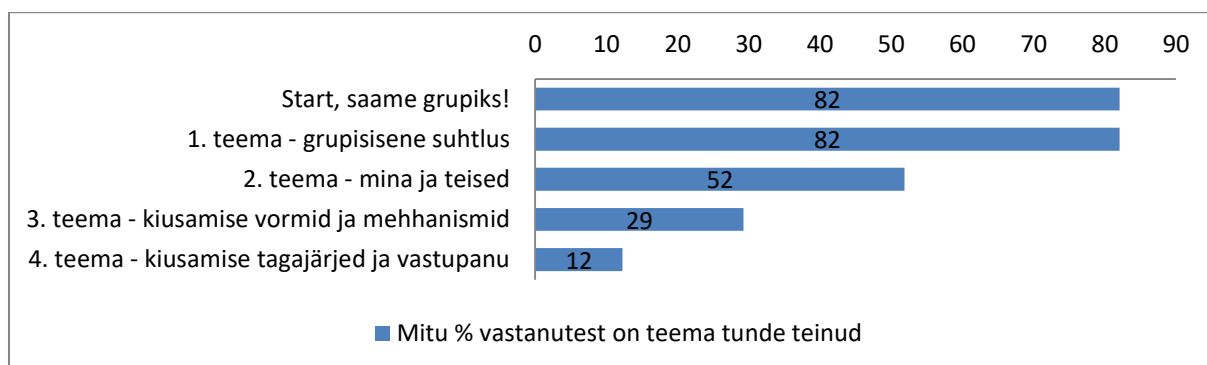
KiVa metoodika rakendamine

Kõige enam tehakse KiVa tunde klassijuhatajatundides (joonis 4). Mitmed õpetajad märkisid ka mitut varianti, nt lisaks klassijuhatajatunnile tehti ka lõimituna. Õpetajate rahulolu hinnangud kõigile korraldusvariantidele olid väga rahul või pigem rahul ning ükski variant rahulolu osas teistest ei erinenud.

Joonis 4. KiVa tundide korraldamine tunniplaanis.

Üle 80% vastanutest oli jõudnud veebruari vaheajaks teha tunde kahest esimesest teemast, pooled õpetajad ka kolmandast plokist (vt joonis 5). Viimase teemani oli juba jõudnud 12% õpetajatest. Kõiki viite teemat oli käsitlenud 9 õpetajat. Vastuste muustrist nähtus, et kõik õpetajad ei teinud teemasid järjest läbi, oli ka neid, kes olidki ainult viimaste teemade tunde kasutanud. See ei ole kooskõlas programmi arendajate soovitude ja tundide ülesehituse arengulise loogikaga. Et õpilased oleksid avatud ja saaksid maksimaalse kasu lõpuosa teemadest, on vajalik, et eelnevates teemades oleks baas alla laotud. Neli õpetajat ei olnud teinud ühtegi tundi. Nende ülejäänud vastustest nähtus, et takistuseks oli ajapuudus, enese tajumine ebapädevana, distantsõpe või leiti, et metoodika 9. klassile ei sobi.

Joonis 5. Kui suur osa õpetajaid on jõudnud veebruari vaheajaks oma klassiga mõnda KiVa teemadest käsitleda.

Õpetajad, kes olid tundide korraldusega rohkem rahul, olid ka jõudnud rohkem teemasid käsitleda ($r=0,23$, $p=0,02$). Kiusuennetuse ja KiVa teemade väärtustamine ei olnud tehtud tundidega oluliselt seotud.

Õpetajate tähelepanekud õpilaste osaluse ja teemadesse suhtumise kohta.

Õpetajatel paluti vastata küsimusele. „Kui olete oma klassiga KiVa tunde teinud, siis milline on olnud õpilaste osalus ja vastuvõtt?“. Õpetajate tähelepanekud jagunesid viieks kategooriaks: positiivsed kogemused, varasema kogemuse olulisus, õpilaste soojenemine, takistused meetodikas, takistused õpilastepoolses osaluses ja suhtumises (vt tabel 1). Kaks kolmandikku õpetajatest jagas selgelt positiivseid kogemusi, kuid toodi välja ka tähelepanekuid tõrgetest ja takistustest.

Tabel 1. Õpetajate kogemuste kategooriad seoses õpilaste osaluse ja suhtumisega KiVa tundides

Kategooria	Sisu
Positiivsed kogemused	70 õpetajat tõi välja õpilaste osaluses ja vastuvõtt positiivseid aspekte - tehakse aktiivselt koostööd, osaletakse ülesannetes, arutletakse, tunnid meeldivad, teemad huvitavad, vastuvõtt on olnud positiivne. Mitmed olid positiivselt üllatunud noorte avatuse ja teadmiste üle.
Varasema kogemuse olulisus	5 õpetajat tõi välja varasema KiVa kogemuse olulisuse - vahetu kogemus aitas kaasa positiivsemale vastuvõtule, kogemuse puudumine aga seostati jahedama vastuvõtuga.
Õpilaste soojenemine	9 õpetajat tõi välja, et algul oli vastuvõtt leige või lausa tõrges, kuid mida rohkem tunde on tehtud, seda parem suhtumine ja aktiivsem osavõtt.
Takistused meetodikas	14 õpetajat tõi välja takistavaid tähelepanekuid meetodika kohta - peamiselt, et õpilased tajuvad teemade kordumist/kiusamsest on juba räägitud küll või seda, et meil polegi ju kiusamist. Osad mängud ei ole hästi toimunud või on tundunud lapsikuna. On olnud vajadust ka materjale klassi eripärast tulenevalt kohandada. Üks 9 kl õpetaja nentis, et manuaal tema klassile ei sobi.
Takistused õpilaste osaluses ja suhtumises	12 õpetajat märkis, et osad õpilased on passiivsed või naljatavad ja ei võta tõsiselt. 7 õpetajat nentisid, et vastuvõtt on olnud jahe ja passiivne, õpilaste huvi nõrk, 3 õpetajat tõi välja, et õpilastel on raske end avada.

Õnnestumised ja positiivsed kogemused

Õpetajatel paluti kirjeldada, milliseid õnnestumisi ja positiivseid kogemusi on KiVa III kooliastme tunde tehes saanud. Vastused jagunesid nelja kategooriasse: tundides kogetud positiivsed emotsioonid ja edu, nähtavad positiivsed muutused, kasud õpetajale, positiivset metoodikas (vt tabel 2). Oli üksikuid õpetajaid, kes jättis vastamata või ütles, et ei ole midagi välja tuua.

Tabel 2. *Õpetajate õnnestumised ja positiivsed kogemused KiVa tundidest III kooliastmes.*

Kategooria	Sisu
Positiivsed emotsioonid ja edu	Kolmandik tõi välja positiivseid kogemusi seoses õpilaste osalusaktiivsuse ja heade emotsioonidega KiVa tundides - meeldimine, rõõm, aktiivne ja avatud suhtlemine, koostöö.
Nähtavad positiivsed muutused	Kolmandik tõi välja ka konkreetseid näiteid silmaga nähtavatest positiivsetest muutustest - suurem ühtsustunne, paremad suhted, suhtlemisoskused ja käitumine, julgem arvamuse avaldamine ja avatus, õpitu kasutamine päriselus muresid märgates ja probleeme lahendades.
Kasud õpetajale	20 õpetajat tõi välja kasusid endale - parem ja avatum suhe õpilastega, õppisid õpilasi paremini tundma ja kuulsid nende kogemusi, üllatusid noorte teadmiste üle. Õnnestus kaasärääkima saada ka tagasihoidlikumaid õpilasi. KiVa tundides õpitu aitas õpetajal koostöös õpilastega konkreetseid muresid märgata ja lahendada.
Metoodika olulisus ja toimivus	Neljandik vastanuid rõhutas positiivse kogemusena metoodikaga seonduvat - teemad on õpilastele olulised (eriti küberkiusamise ja soolise ahistamise teemad), harjutused sobivad ja mängulisus meeldib õpilastele. Leiti, et metoodika on piisavalt paindlik ja sisu hästi lõimitav näiteks inimeseõpetusega.

Takistused ja väljakutsed

Õpetajatel paluti kirjeldada, millised on olnud suurimad takistused ja väljakutsed KiVa III kooliastme metoodika kasutamisel. Vastused võib jaotada kolme väljakutsete gruppi: metoodikaga, õpilastega ja korraldusega seotud (Tabel 3). Tervelt 18 õpetajat ütles, et raskuseid ei ole olnud või jättis vastamata.

Tabel 3. *Õpetajate kogetud raskused ja väljakutsed KiVa tundide tegemisel*

Kategooria	Sisu
Metoodikaga seotud väljakutsed	Kolmandik vastanutest tõi väljakutsetena esile metoodikaga seonduvat - ennekõike seda, et tunni tegemine vajab põhjalikku ettevalmistust (10), vaja teha kohandusi (5), mõned teemad (nt start) on ebaolulised (4), mõned harjutused ja mängud ei sobi/ei tööta (4). Mitmed õpetajad nentisid, et nende pädevus on ebapiisav. Oli ka arvamus, et KiVa ei peaks olema eraldi tund, metoodika peaks olema „peidetud“ teiste ainete sisse.
Õpilastega seotud väljakutsed	Kolmandik nägi väljakutseid ja takistusi seoses õpilastega alates õpilaste passiivsusest, huvipuudusest ja vähesest avatusest teemade arutamisel (19) kuni väikese õpilaste arvu (2) ja juba keeruliste suhete tõttu klassis (2). Mainiti ka õpilaste eelarvamusi KiVa suhtes, seda, et varasem KiVa kogemus õpilastel puudub ja seda, et osasid teemasid oleks poiste ja tüdrukutega parem eraldi käsitleda.
Korralduslikud raskused	Neljandik õpetajaid tõi välja korralduslikke takistusi, sh kõige enam ajapuudust (nii vajadus ise leida aeg, ka ettenähtud tunnid kipuvad täituma muude asjadega ja materjali maht on nii suur, et ajaraamidesse raske mahtuda, 15). Kolm õpetajat tajus takistusena

	seada, et pole ettenähtud tundi ja üks kurtis ruumipuudust. Kolm õpetajat oli kogunud, et distantsõppes on keeruline KiVa teha.
--	---

Õpetajate vajadused

Õpetajatel paluti lõpetuseks mõelda, mis aitaks neil KiVa III kooliastme kiusamise vähendamise meetodikat parimal moel klassijuhataja tööriistana ära kasutada. Vajadused sai liigitada viite kategooriasse: õpetajate endi parem ettevalmistus ja pädevus, spetsialisti abi tundide tegemisel, tundide parem korraldus, paremad lisamaterjalid, parem kontaktivõimalus oma klassiga (tabel 4).

Tabel 4. *Õpetajate vajadused KiVa meetodika paremaks kasutamiseks klassijuhataja tööriistana.*

Kategooria	Sisu
Õpetajate parem ettevalmistus ja pädevus	Kümnendik vastanutest pakkus, et oleks vaja ennetavalt tegeleda õpetajate ettevalmistuse ja pädevuse tõstmisega käsitletavate teemade ja meetodite osas (nt ettevalmistavate koolituste või kogemuste vahetamise näol). Kogemuste kogumise vajalikkust märkis kolm õpetajat.
Spetsialisti abi	Neli õpetajat soovis, et KiVa tunde teeks spetsialist või saaks kutsuda külalisesinejat.
Tundide parem korraldus	Kümme õpetajat leidis, et abiks oleks parem ajakorraldus, sh eraldi tund tunniplaanis, hajutamine mitme aasta peale. Neli õpetajat arvas, et lõiming teiste ainetega on abiks nii ajaprobleemi kui õpilaste vastupanu korral.
Lisamaterjalid	8 õpetajat soovis lisamaterjale - huvitavamaid teemasid, harjutusi, videosid, töölehti, videojuhendeid õpetajale. Nt üks inglise keele õpetaja kasutaks meelsasti ka KiVa ingliskeelseid materjale. Üks õpetaja märkis, et kursus on liiga pikk ja läks seetõttu igavaks. Abiks on ühisüritused.
Parem kontakt klassiga	Kolm õpetajat leidis, et abiks oleks juba igapäevase suhtluse ja kokkulepete tegemise võimalus oma klassiga, sest aineõpetaja-klassijuhatajana puututakse klassiga väga vähe kokku. Kindlasti tuleks KiVaga alustada enne III kooliastet.

KOKKUVÕTE

Küsitluse tulemustest saab välja tuua järgmist:

- Enamus õpetajaid peab süstemaatilist kiusamise ennetust III kooliastmes oluliseks ja KiVa tundides sisalduvaid teemasid vajalikuks, kusjuures õpetajad, kes pidasid kiusuennetust olulisemaks pidasid ka KiVa teemasid noortele vajalikumaks.
- Selgelt kõige levinum on KiVa tundide tegemine klassijuhatajatundide ajal, kuid kasutatakse ka spetsiaalselt ettenähtud tunde, lõimimist ja juhuslikke aegu. Kõigi tunnikorralduse variantidega oldi pigem rahul, rahulolematuid olid üksikud.
- 2/3 õppeaastaga olid enamus õpetajaid jõudnud ära teha kaks esimest teemat, kolmandat olid jõudnud teha pooled. Õppeaasta mahtu arvestades oleks võinud enamus jõuda ka kolmanda teemaga lõpuni, siis oleks lootust viimase kahe teemaga järelejäanud õppeaastal lõpuni jõuda. Sel õppeaastal on lõpuni jõudmine COVID-19 tõttu vähetõenäoline. Täpsema ülevaate saab õppeaasta lõpus toimuvast kokkuvõtvalt personaliküsitlusest.
- Oli õpetajaid, kes ei olnud ühtegi teemat käsitlenud ja ka neid, kes oli teinud üksikuid teemasid ja mitte programmis ettenähtud järjekorras. Teemade ära ja vahelejätmine ei ole kooskõlas KiVa-tundidesse disainitud arenguloogikaga ja hilisemate teemade käsitlemine ilma varasematest baasi alla saamata ei pruugi anda soovitud õpitulemusi.
- Õpetajad, kes olid tundide korraldusega rohkem rahul, olid jõudnud ka rohkem tunde teha, kuid tundide tegemise arv ei olnud seotud ei kiusuennetuse ega KiVa teemade väärtustamisega. Tulemus võib viidata, et tundide praktiline korraldus olulisem tundide tegemist soodustav tegur kui õpetaja hoiakud teema suhtes.
- Üle 2/3 õpetajatest oli kogunud KiVa tundides positiivseid emotsioone ja eduelamusi, seda, et õpilased osalevad hästi ja arutavad teemadel kaasa. Tunnid on aidanud kaasa suuremale ühtsustundele ja parematele suhetele klassis ning ka konkreetsete probleemide lahendamisele, aruteludes on osalenud ka tagasihoidlikumad.
- Muret teeb osade õpilaste passiivsus, huvipuudus, kinnisus või teemade mitte tõsiselt võtmine, leiti, et varasem KiVa kogemus võib aidata edeneda, kuna baas on all või hoopis takistada, kui on varasemast kujunenud eelarvamused või tunne, et kiusamisest on juba niigi palju räägitud.
- Väljakutseks on meetoodika mahukus, osade õpetajate jaoks võõrad teemad, mõned mängud ja teemad ei tundu kõigile eakohased. Õpetajal on vaja teha korralik ettevalmistus, vahel kohandada ning kindlasti läbi mõelda ajaressursid. Ajanappus on üks peamine takistav tegur.
- Oluline vajadus on õpetajatel pädevuse tõstmine nii KiVa teemade kui meetoodika osas, kümnendik oleks soovinud ettevalmistavat koolitust, soovitakse ka veel kogemusi kuulda, spetsialistide tuge, paremaid lisa- ja juhendmaterjale. Siin saab SA tiim koolidele tõhusamat tuge pakkuda.